

PREDGOVOR

Monografija “Zaštita prava na osobnu slobodu u kaznenom postupku u praksi Ustavnog suda Republike“ autora Gregori Graovca, višeg ustavno-sudskog savjetnika na Ustavnom sudu Republike Hrvatske, obranjena je kao doktorska disertacija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u 2017. godini pod mojim mentorstvom. Njezin cilj bio je utvrditi ustavne standarde zaštite osobne slobode u kaznenom postupku koje je Ustavni sud Republike Hrvatske razvio u svojoj dosadašnjoj praksi, te ih usporediti sa standardima koje je postavio Europski sud za ljudska prava. To je ostvareno temeljitim empirijskim istraživanjem sudske prakse obaju visokih sudova, određivanjem pozitivnih i negativnih obveza u odnosu na članak 5. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te utvrđivanjem sadržaja i opsega konstitucionalizirane zaštite prava na slobodu u kaznenom postupku u Republici Hrvatskoj. Zbog važnosti teme koju je autor obradio i kvalitete disertacije, vrlo je važno da je objavljena kao knjiga kako bi bila dostupnija široj stručnoj i općoj javnosti te postala neizbrisiv dio hrvatske kaznenopravne literature.

Pravo na osobnu slobodu u kaznenom postupku, kao temeljno ljudsko pravo, predstavlja jedno od najizgrađenijih pravnih područja u praksi Europskog suda za ljudska prava. Sud je kroz svoju praksu do detalja razvio i dalje razvija materijalno-pravne, procesno-pravne i izvršne pretpostavke oduzimanja i ograničavanja osobne slobode. Međutim, autor primjećuje da konvencijska praksa ne obuhvaća samo progresiju, već u određenim područjima, primjerice u kontekstu borbe protiv terorizma, i regresiju. U knjizi se, između ostalog, detaljno obrađuje koncept, razvoj i važnost teorije o ljudskim pravima, geneza pojma “osobne slobode“ od prvih povijesnih dokumenata, kao što su *Magna Carta* i *Habeas Corpus Act*, do suvremene međunarodno-pravne zaštite kroz različite međunarodne globalne i regionalne organizacije, definicija pojma osobne slobode, kriteriji razgraničenja u odnosu na slobodu kretanja, odgovornost države za radnje privatnih osoba i ekstrateritorijalni učinak, limitiranje ovlasti državnih tijela pri ograničavanju slobode uskim tumačenjem sukladno načelu zakonitosti i zabranom arbitrarnosti. Nakon analize općih elemenata prava na slobodu, nastavlja s kritičkom analizom materijalno-pravnih pretpostavki za pritvor, kao što su razumna sumnja te pojedinih *causa arresti*, koje uključuju rizik nenazočnosti suđenju, ometanje dokazivanja, počinjenje daljnjih kaznenih djela te narušavanje javnog reda i mira. Procesna jamstva oduzimanja slobode analizirane su kroz pravo na obavijest, pravo na dovođenje pred sud u najkraćem roku, suđenje u razumnom roku, pravo na jamstvo te postupovna jamstva *habeas corpus* nadzora.

Središnji dio knjige je četvrto poglavlje, u kojem su izloženi rezultati kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja ustavnosudske prakse o pravu na slobodu. Uvodni dio sadržava kritičku analizu odredaba Ustava kojima se štiti pravo na osobnu slobodu, koja upućuje na njihove manjkavosti i nedorečenosti. Zatim slijede rezultati empirijskog istraživanja, prvo glede apstraktne ustavne kontrole odredaba Zakona o kaznenom postupku, a zatim konkretne kontrole kroz ustavne tužbe. Autor je proveo vrlo temeljito i opsežno istraživanje ustavnosudske prakse o pravu na slobodu, koje je obuhvatilo sve odluke Ustavnog suda o ustavnosti odredaba Zakona o kaznenom postupku, kao i sve odluke Ustavnog suda povodom ustavnih tužbi. Istraživanje je obuhvatilo ukupno 1 088 ustavnih tužbi u razdoblju od 2. prosinca 1998., kada je Ustavni sud po prvi put proglasio dopuštenom ustavnu tužbu protiv pritvorskih odluka, do 15. rujna 2016. godine. Analizirajući apstraktnu kontrolu posebnu pozornost posvetio je Odluci Ustavnog suda od 19. srpnja 2012., kroz koju je analizirao ustavnost, osim istražnog zatvora i drugih kaznenoprocenih mjera za osiguranje prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku.

Rad Ustavnog suda na ustavnim tužbama protiv pritvorskih odluka kaznenih sudova podijeljen je na razdoblje “uspavanosti“, “buđenja“ i “preopterećenosti“. Temeljem kvalitativne analize autor je utvrdio devetnaest neuralgičnih točaka naše ustavnosudske prakse, kao što su osude Republike Hrvatske od strane Europskog suda za ljudska prava zbog odbacivanja ustavnih tužbi u slučajevima kad rješenje o istražnom zatvoru nije važeće odnosno kad podnositelj nije u istražnom zatvoru; utvrđivanje postojanja osnovane sumnje o počinjenju djela samo nabranjem dokaza; neodgovarajuća ocjena od strane Ustavnog suda marnosti državnih tijela u postupanju u kaznenim postupcima kao konvencijske i ustavne pretpostavke za oduzimanje slobode; niz nedostataka, neusklađenosti i nedosljednosti u praćenju zauzetih ustavnih stajališta i izgrađivanju ustavnosudske prakse u ovom području; arbitrarnost u postupanju Ustavnog suda.

Pred čitateljima se nalazi prvo i jedino samostalno, sveobuhvatno i sustavno djelo na hrvatskom jeziku o ustavnoj praksi zaštite osobne slobode u kaznenom postupku u Republici Hrvatskoj. Ono predstavlja značajan doprinos hrvatskoj pravnoj znanosti, ali i pravnom poretku Republike Hrvatske. Širina obuhvaćenih pravnih pitanja u obradi teme i dubina analize otkrivaju i veliko praktično iskustvo autora u radu na predmetima pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske. Knjiga prati izuzetno dinamičan razvoj ustavne prakse u ovom području do danas, daje potpun uvid u konvencijsko i ustavno pravo o zaštiti osobne slobode u kaznenom postupku i otkriva (ne)ispunjavanje implementacijskih obveza u Republici Hrvatskoj od strane Ustavnog suda. Zaključno autor jasno, suvereno i kvalitetno daje prijedloge za rješenje pojedinih problema i poboljšanje ustavnosudske zaštite prava na slobodu. Stoga treba čestitati autoru i izdavaču na objavi ovako važnog i vrijednog djela.

KRATKI SADRŽAJ

1. UVOD	15
2. PRAVO NA OSOBNU SLOBODU.....	21
2.1. LJUDSKA PRAVA I TEMELJNE SLOBODE	21
2.2. GENEZA PRAVA NA OSOBNU SLOBODU	30
2.3. VAŽNOST PRAVA NA OSOBNU SLOBODU	49
3. ZAŠTITA PRAVA NA OSOBNU SLOBODU NA TEMELJU ČLANKA 5. EUROPSKE KONVENCIJE U PRAKSI EUROPSKOG SUDA.....	53
3.1. OPĆENITO O PRAVU NA OSOBNU SLOBODU (I SIGURNOST) U PRAKSI EUROPSKOG SUDA.....	54
3.2. ODUZIMANJA OSOBNE SLOBODE NA TEMELJU ČLANKA 5. STAVKA 1. TOČKE C) EUROPSKE KONVENCIJE U PRAKSI EUROPSKOG SUDA	88
3.3. ODUZIMANJA OSOBNE SLOBODE NA TEMELJU DRUGIH TOČAKA ČLANKA 5. STAVKA 1. EUROPSKE KONVENCIJE U PRAKSI EUROPSKOG SUDA	135
3.4. PRAVO NA OBAVIJEST (ČLANAK 5. STAVAK 2. EUROPSKE KONVENCIJE).....	168
3.5. PRAVO NA DOVOĐENJE PRED SUD U NAJKRAĆEM ROKU I SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU ILI PUŠTANJE NA SLOBODU UZ EVENTUALNO JAMSTVO (ČLANAK 5. STAVAK 3. EUROPSKE KONVENCIJE).....	176
3.6. PRAVO NA POKRETANJE POSTUPKA U KOJEM ĆE SUD BRZO ODLUČITI O ZAKONITOSTI PRITVARANJA ILI NALOŽITI PUŠTANJE NA SLOBODU AKO PRITVARANJE NIJE ZAKONITO (ČLANAK 5. STAVAK 4. EUROPSKE KONVENCIJE)	214
3.7. PRAVO NA NAKNADU ŠTETE (ČLANAK 5. STAVAK 5. EUROPSKE KONVENCIJE)	240
4. ZAŠTITA PRAVA NA OSOBNU SLOBODU U KAZNENOM POSTUPKU U PRAKSI USTAVNOG SUDA	243
4.1. OPĆENITO O USTAVNOM SUDOVANJU I USTAVNOM SUDU	243

4.2. ODREDBE USTAVA KOJIMA JE ZAŠTIĆENO PRAVO NA OSOBNU SLOBODU I KONSTITUCIONALIZACIJA HRVATSKOG KAZNENOG PROCESNOG PRAVA	248
4.3. ISTRAŽIVANJE PRAKSE USTAVNOG SUDA.....	266
5. ZAKLJUČAK	347
KRATICE.....	358
POPIS CITIRANE PRAKSE	360
POPIS SUDSKE PRAKSE EUROPSKOG SUDA	360
POPIS PRAKSE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA.....	372
POPIS PRAKSE USTAVNOG SUDA	373
LITERATURA.....	377
STVARNO KAZALO	386

SADRŽAJ

1. UVOD	15
2. PRAVO NA OSOBNU SLOBODU	21
2.1. LJUDSKA PRAVA I TEMELJNE SLOBODE	21
2.1.1. Spornost i višeznačnost pojma “pravo”	21
2.1.2. Problematičnost definiranja pojma “ljudska prava”	22
2.1.3. Opće karakteristike ljudskih prava	25
2.1.4. Generacije ljudskih prava.	27
2.1.5. “Opstojnost” ideje ljudskih prava	27
2.1.6. Daljnji terminološki problem – distinkcija između “pravâ” i “slobodâ”	28
2.2. GENEZA PRAVA NA OSOBNU SLOBODU.	30
2.2.1. Početci prava na osobnu slobodu (<i>Magna Carta</i>)	30
2.2.2. Daljnje oblikovanje i razvitak prava na osobnu slobodu u Engleskoj (<i>Habeas Corpus Act</i>)	31
2.2.3. Pravo na osobnu slobodu u međunarodnim dokumentima	35
A. Univerzalna zaštita prava na osobnu slobodu u okviru UN-a	35
B. Partikularna zaštita prava na osobnu slobodu u okviru regionalnih međunarodnih organizacija te posebnih pravnih i civilizacijskih krugova	39
a. Zaštita prava na osobnu slobodu u okviru Vijeća Europe.	40
b. Zaštita prava na osobnu slobodu u okviru Europske unije.	44
c. Zaštita prava na osobnu slobodu u okviru Organizacije američkih država	44
d. Zaštita prava na osobnu slobodu u okviru Afričke unije	46
e. Zaštita prava na osobnu slobodu u okviru organizacija koje okupljaju države islamskog pravnog i civilizacijskog kruga	47
2.3. VAŽNOST PRAVA NA OSOBNU SLOBODU	49
3. ZAŠTITA PRAVA NA OSOBNU SLOBODU NA TEMELJU ČLANKA 5. EUROPSKE KONVENCIJE U PRAKSI EUROPSKOG SUDA.	53
3.1. OPĆENITO O PRAVU NA OSOBNU SLOBODU (I SIGURNOST) U PRAKSI EUROPSKOG SUDA	54

3.1.1. Pravo na osobnu slobodu u smislu članka 5. stavka	
1. Europske konvencije	54
A. Definicija	54
B. Sloboda kretanja	55
C. Pristanak	56
D. Kriteriji	57
E. Posebni kriteriji za specifične situacije	61
F. Odgovornost države za radnje privatnih osoba	61
G. Odgovornost države za radnje izvan njezina teritorija	63
3.1.2. Pravo na osobnu sigurnost u smislu članka 5. stavka	
1. Europske konvencije	64
3.1.3. “Zakonitost” oduzimanja osobne slobode na temelju	
članka 5. Europske konvencije	67
A. “Pro libertate” pristup te taksativnost, kumulacija i usko	
tumačenje dopuštenih osnova oduzimanja osobne slobode	67
B. Zakonitost i odsutnost arbitrarnosti pri oduzimanju	
osobne slobode	69
a. Sukladnost oduzimanja osobne slobode s nacionalnim	
i međunarodnim materijalnim i procesnim pravom	69
b. Ispitivanje sukladnosti oduzimanja osobne slobode	
s nacionalnim pravom	71
c. Odsutnost arbitrarnosti pri oduzimanju osobne slobode	73
d. Kvalitativni zahtjevi glede “zakona” na kojima	
se temelji oduzimanje osobne slobode	83
3.2. ODUZIMANJA OSOBNE SLOBODE NA TEMELJU	
ČLANKA 5. STAVKA 1. TOČKE C) EUROPSKE	
KONVENCIJE U PRAKSI EUROPSKOG SUDA	88
3.2.1. Svrha oduzimanja osobne slobode na temelju članka 5.	
stavka 1. točke c) Europske konvencije	88
A. Većinsko stajalište	92
B. Manjinsko stajalište	95
C. Priklijanje većinskom stajalištu i zaključna	
razmatranja	101
3.2.2. Razumna sumnja u počinjenje kaznenog djela na temelju	
članka 5. stavka 1. točke c) Europske konvencije	105
A. Pojam razumne sumnje	105
B. Posebni standardi za kaznena djela koja prijete	
organiziranom životu u zajednici	106

C. Kritika posebnih standarda za kaznena djela koja prijete organiziranom životu u zajednici.	108
D. Pojam kaznenog djela	118
3.2.3. Osnove produljenog oduzimanja osobne slobode na temelju članka 5. stavka 1. točke c) Europske konvencije	120
A. Rizik okrivljenikova nepojavljivanja na suđenju	120
B. Rizik okrivljenikova ometanja izvršavanja pravde (utjecaja na sudski postupak)	124
C. Rizik okrivljenikova počinjenja daljnjih kaznenih djela	126
D. Rizik narušavanja javnog reda i mira	128
E. Ostale osnove opravdanog produljenja pritvaranja	130
3.2.4. Oduzimanja osobne slobode na temelju članka 5. stavka 1. točke c) Europske konvencije i načelo razmjernosti	131
3.3. ODUZIMANJA OSOBNE SLOBODE NA TEMELJU DRUGIH TOČAKA STAVKA 1. ČLANKA 5. EUROPSKE KONVENCIJE U PRAKSI EUROPSKOG SUDA	135
3.3.1. Članak 5. stavak 1. točka a) Europske konvencije	135
3.3.2. Članak 5. stavak 1. točka b) Europske konvencije.	139
A. Oduzimanje osobne slobode zbog nepoštovanja zakonitog sudske naloga	142
B. Oduzimanje osobne slobode radi osiguranja izvršenja zakonske obveze.	144
a. Kautele protiv potencijalno neprimjereno širokog tumačenja zakonske obveze.	144
b. Primjeri zakonskih obveza i razgraničenje s oduzimanjima osobne slobode na temelju članka 5. stavka 1. točke c) Europske konvencije	148
3.3.3. Članak 5. stavak 1. točka d) Europske konvencije.	152
3.3.4. Članak 5. stavak 1. točka e) Europske konvencije.	156
A. Oduzimanje osobne slobode (potencijalnim) širiteljima zaraznih bolesti, alkoholičarima, ovisnicima o drogi i skitnicama	157
B. Oduzimanje osobne slobode osobama s duševnim smetnjama.	160
3.3.5. Članak 5. stavak 1. točka f) Europske konvencije.	164
3.4. PRAVO NA OBAVIJEST (ČLANAK 5. STAVAK 2. EUROPSKE KONVENCIJE).	168

3.5. PRAVO NA DOVOĐENJE PRED SUD U NAJKRAĆEM ROKU I SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU ILI PUŠTANJE NA SLOBODU UZ EVENTUALNO JAMSTVO (ČLANAK 5. STAVAK 3. EUROPSKE KONVENCIJE)	176
3.5.1. Pravo na dovođenje pred sud u najkraćem roku	178
A. Automatski sudski nadzor u najkraćem roku.	178
B. Priroda i svojstva nadzornih tijela sudbene vlasti te postupovni i supstantivni zahtjevi nadzora	183
a. Priroda i svojstva nadzornih tijela sudbene vlasti	183
b. Postupovni i supstantivni zahtjevi nadzora	186
3.5.2. Pravo na suđenje u razumnom roku ili puštanje na slobodu uz eventualno jamstvo	191
A. Općenito.	191
B. Razumno trajanje pritvaranja	198
a. Razdoblje koje se računa kao pritvaranje u svrhe članka 5. stavka 3. Europske konvencije	198
b. Razumno trajanje pritvaranja	201
C. Puštanje na slobodu uz jamstvo.	210
3.6. PRAVO NA POKRETANJE POSTUPKA U KOJEM ĆE SUD BRZO ODLUČITI O ZAKONITOSTI PRITVARANJA ILI NALOŽITI PUŠTANJE NA SLOBODU AKO PRITVARANJE NIJE ZAKONITO (ČLANAK 5. STAVAK 4. EUROPSKE KONVENCIJE)	214
3.6.1. Priroda konvencijskog <i>habeas corpus</i> nadzora	218
3.6.2. Postupovna jamstva konvencijskog <i>habeas corpus</i> nadzora.	223
A. Pravo na kontradiktornost postupka, “jednakost oružja”, obrazloženu odluku, (osobno) saslušanje na usmenoj (javnoj) raspravi, pravnu pomoć, uvid u spis te vrijeme i uvjete za pripremu obrane.	226
B. Pravo na donošenje brze odluke	232
3.7. PRAVO NA NAKNADU ŠTETE (ČLANAK 5. STAVAK 5. EUROPSKE KONVENCIJE).	240
4. ZAŠTITA PRAVA NA OSOBNU SLOBODU U KAZNENOM POSTUPKU U PRAKSI USTAVNOG SUDA	243
4.1. OPĆENITO O USTAVNOM SUDOVANJU I USTAVNOM SUDU	243

4.2. ODREDBE USTAVA KOJIMA JE ZAŠTIĆENO PRAVO NA OSOBNU SLOBODU I KONSTITUCIONALIZACIJA HRVATSKOG KAZNENOG PROCESNOG PRAVA	248
4.2.1. Odredbe Ustava kojima je zaštićeno pravo na osobnu slobodu . . .	248
<i>A. Temeljna zaštita prava na osobnu slobodu</i> <i>(članak 22. Ustava)</i>	249
<i>B. Daljnja zaštita prava na osobnu slobodu</i> <i>(članci 24. i 25. Ustava)</i>	250
a. Članak 24. Ustava	251
b. Članak 25. Ustava	255
<i>C. Zaštita prava na osobnu slobodu i imuniteti</i>	257
<i>D. Zaključno o ustavnoj zaštiti prava na osobnu slobodu</i>	257
<i>E. Primjena ustavnih odredaba u ustavnosudskim odlukama</i>	258
4.2.2. Konstitucionalizacija hrvatskog kaznenog procesnog prava o lišavanju osobne slobode	261
4.3. ISTRAŽIVANJE PRAKSE USTAVNOG SUDA	266
4.3.1. Ciljevi i metodologija istraživanja	266
4.3.2. Rezultati istraživanja	268
<i>A. Apstraktna ustavna kontrola</i>	268
a. Do ZKP-a/08	268
b. ZKP/08	271
<i>B. Ustavne tužbe</i>	284
a. Razdoblje “uspavanosti” i razdoblje “buđenja” (statistički pokazatelji i naznaka dijela neuralgičnih točaka ustavnosudske prakse)	284
b. Statistički pokazatelji razdoblja “preopterećenosti” i zbirni statistički pokazatelji	293
c. Neuralgične točke ustavnosudske prakse	313
5. ZAKLJUČAK	347
KRATICE	358
POPIS CITIRANE PRAKSE	360
Popis sudske prakse Europskog suda	360
Popis prakse Odbora za ljudska prava	372
Popis prakse Ustavnog suda	373
LITERATURA	377
STVARNO KAZALO	386